Yargıtay HGK E.2025/257 K.2026/213 (01.04.2026)

Karar metni, Yargıtay Başkanlığı Karar Arama sistemindeki yayımlanmış hâliyle aynen aktarılmıştır; taraf adları kaynakta anonimdir.

Hukuk Genel Kurulu 2025/257 E. , 2026/213 K.

"İçtihat Metni"

MAHKEMESİ :İş Mahkemesi

SAYISI : 2024/222 E., 2024/287 K.

ÖZEL DAİRE KARARI : Yargıtay 9. Hukuk Dairesinin 27.11.2023 tarihli ve

2023/13746 Esas, 2023/18101 Karar sayılı BOZMA kararı

Taraflar arasındaki tazminat davasından dolayı yapılan yargılama sonunda İlk Derece Mahkemesince davanın dava şartı yokluğundan usulden reddine karar verilmiştir.

Kararın davacı vekili tarafından istinaf edilmesi üzerine Bölge Adliye Mahkemesince istinaf başvurusunun esastan reddine karar verilmiştir.

Bölge Adliye Mahkemesi kararı davacı vekili tarafından temyiz edilmesi üzerine Yargıtay 9. Hukuk Dairesince yapılan inceleme sonucunda bozulmuş, İlk Derece Mahkemesi tarafından Özel Daire bozma kararına karşı direnilmiştir.

Direnme kararı davacı vekili tarafından temyiz edilmekle; kesinlik, süre, temyiz şartı ve diğer usul eksiklikleri yönünden yapılan inceleme sonucunda, temyiz dilekçesinin kabulüne karar verildikten sonra Tetkik Hâkimi tarafından hazırlanan gündem ve dosyadaki belgeler incelenip gereği düşünüldü:

I. DAVA

Davacı vekili dava dilekçesinde; müvekkilinin iş sözleşmesini feshettiği 31.10.2020 tarihine kadar Giresun ili Merkez ilçesinde bulunan ... Aile Sağlık Merkezinde aile sağlığı elemanı olarak çalıştığını, çalıştığı süre boyunca aynı işyerinde beraber çalıştığı doktor ... tarafından sürekli olarak çeşitli şekillerde çok ağır psikolojik tacize (mobbing), hakarete, iftiraya ve tehdide maruz kaldığını, söz konusu eylemler nedeniyle defalarca İl Sağlık Müdürlüğü de dahil olmak üzere yetkili makamlara şikâyette bulunduğunu ancak olumlu netice elde edemediğini, psikolojik tacizlerin artarak devam etmesi üzerine iş sözleşmesini haklı nedenle feshetmek zorunda kaldığını ileri sürerek fazlaya ilişkin hakları sakları kalmak kaydıyla 50.000,00 TL manevi ve 10.000,00 TL maddi tazminatın doktor ...'tan tahsiline karar verilmesini talep etmiş, 20.12.2021 tarihli dilekçesi ile 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun (HMK) 124. maddesi gereğince davayı Sağlık Bakanlığına yöneltmiştir.

II. CEVAP

Davalı ... (Bakanlık) vekili cevap dilekçesinde; müvekkilinin taraf sıfatının bulunmadığını belirterek davanın reddini savunmuştur.

III. İLK DERECE MAHKEMESİ KARARI

İlk Derece Mahkemesinin 28.12.2022 tarihli ve 2021/402 Esas, 2022/571 Karar sayılı kararı ile; doktor ...'ın taraf sıfatının bulunmadığı, temsilde hata yapıldığı kabul edilerek HMK'nın 124/4. maddesi uyarınca davalının ... olarak değiştirildiği, arabuluculuk görüşmelerine katılma ve beyanda bulunma hakkının ... temsilcilerine ait olmasına rağmen eldeki davada arabuluculuk dava şartının gerçekleşmediği gerekçesiyle davanın dava şartı yokluğundan usulden reddine karar verilmiştir.

IV. İSTİNAF

A. İstinaf Yoluna Başvuranlar

İlk Derece Mahkemesinin yukarıda belirtilen kararına karşı süresi içinde davacı vekili istinaf başvurusunda bulunmuştur.

B. Gerekçe ve Sonuç

Bölge Adliye Mahkemesinin 12.04.2023 tarihli ve 2023/667 Esas, 2023/746 Karar sayılı kararı ile; somut olayda aile hekiminin taraf sıfatının bulunmadığı, İlk Derece Mahkemesince verilen süre üzerine davacının davayı Sağlık Bakanlığına yönelttiği, arabuluculuğa başvurunun dava şartı olup sonradan tamamlanmasının mümkün olmadığı, yargılama aşamasında ... aleyhine arabuluculuk yoluna başvurulmuş ise de dava tarihinde eksik olan arabuluculuk dava şartının, yargılama aşamasında tamamlanmasının mümkün olmadığı, bu nedenle İlk Derece Mahkemesinin vakıa ve hukuki değerlendirmesinde usul ve esas yönünden yasaya aykırılık bulunmadığı gerekçesiyle davacı vekilinin istinaf başvurusunun esastan reddine karar verilmiştir.

V. BOZMA VE BOZMADAN SONRAKİ YARGILAMA SÜRECİ

A. Bozma Kararı

1. Bölge Adliye Mahkemesinin yukarıda belirtilen kararına karşı süresi içinde davacı vekili temyiz isteminde bulunmuştur.

2. Yargıtay 9. Hukuk Dairesinin ilâm başlığında tarih ve sayısı belirtilen kararı ile; "...13. Davalı tarafta gerçekleştirilen iradi taraf değişimi ile eski davalı, davanın tarafı olmaktan çıkarılmış ve yeni davalı onun yerinde geçirilmek suretiyle davanın tarafı olmuştur. Bu değişiklik ile yargılama ilişkisi sona ermez; aksine yeni davalıya karşı devam eder. Bu nedenle, davacının yeni davalıya karşı ileri sürdüğü talep, maddi hukuk bakımından yargılama esnasında yeni açılmış bir dava olarak görülebilir. Dolayısıyla davacı değişimindeki gibi, davalı tarafta iradi taraf değişiminde de yeni davalıya karşı dava açılmasının maddi ve usul hukukuna ilişkin sonuçları, eski davalıya dava açıldığı tarihte değil, yeni davalının davaya taraf olarak katıldığı andan itibaren ortaya çıkar (doktrindeki bir esere atıf). Davalı tarafta iradi taraf değişimindeki bu durum, davacı tarafta iradi davacı değişimindeki duruma benzer olup iki durum arasında önemli farklılıklar bulunmamaktadır. Yeni davalıya karşı dava bu talebin yöneltilmesiyle açılmış sayılır ve dava açılmasının usul hukukuna ilişkin sonuçları doğar. O hâlde, yeni davalının davaya katıldığı tarihe göre, yeni davalı bakımından dava şartları kontrol edilmelidir. Bu bağlamda yeni davalı taraf, dava ehliyetine sahip olmalı; aynı şekilde usulüne uygun temsil edilmelidir. Bu şartlar mevcutsa, yeni davalı eski davalının yerine davaya devam edebilir. Aksi takdirde, taraf değişimi gerçekleşmez (doktrindeki bir esere atıf)...

Somut olayda ise; dava, 30.11.2021 tarihinde dava dışı bir doktor aleyhine açılmıştır. Mahkemece davanın doğru hasma yöneltilmesi için resen davacı vekiline gönderilen 07.12.2021 tarihli muhtıra, 12.12.2021 tarihinde tebliğ edilmiştir. Mahkemece davacıya, davada taraf hâline gelen yeni davalı ... ile arabuluculuk görüşmelerinin usulüne uygun olarak gerçekleştirilmesi için 21.02.2022 tarihli ikinci bir muhtıra daha gönderilmiş ise de dosya kapsamından davacı vekili tarafından 14.12.2021 tarihinde yeni davalı Bakanlık yönünden arabulucuya başvurulduğu ve 20.12.2021 tarihinde davanın yeni davalı ... Bakanlığına yöneltildiği tespit edilmektedir.

İlk Derece Mahkemesince arabuluculuk dava şartının gerçekleşmediği gerekçesiyle davanın usulden reddine karar verilmiş, davacının istinaf başvurusu da Bölge Adliye Mahkemesince, aile hekiminin işveren olan Sağlık Bakanlığının temsilcisi ve işveren vekili konumunda

olduğu, aile hekimine husumet yöneltilemeyeceği, mahkemece verilen süre üzerine davacının davayı Sağlık Bakanlığına yönelttiği, arabuluculuk başvurusu dava şartı olup sonradan tamamlanmasının mümkün olmadığı, yargılama aşamasında ... aleyhine arabuluculuk yoluna başvurulmuş ise de dava tarihinde eksik olan arabuluculuk dava şartının, yargılama aşamasında tamamlanmasının mümkün olmadığı gerekçeleriyle reddedilmiştir.

Yukarıda açıklanan ilke ve esaslara göre dava konusu uyuşmazlık değerlendirildiğinde; Mahkemece davacının davalıyı kabul edilebilir bir yanılgıdan dolayı davalıyı yanlış gösterdiği kabul edilmiş ve resen gönderilen muhtıra ile davacıdan bir haftalık kesin süre içinde davayı doğru hasma yöneltmesi istenmiştir. Kural olarak, tarafın talebi olmaksızın resen iradi taraf değişikliği yapılamayacağı noktasında tereddüt bulunmamaktadır. Bu bakımdan somut olayda Mahkemece davacıya resen süre verilmesi hatalı ise de, davacının muhtıranın 12.12.2021 tarihinde tebliği üzerine, önce Sağlık Bakanlığına karşı 14.12.2021 tarihinde arabulucuya başvurduğu, 20.12.2021 tarihinde de 6100 sayılı Kanun'un 124 üncü maddesi uyarınca davayı yeni davalı ... Bakanlığına yönelttiği anlaşılmakta olup davacının bu işlemi ile artık iradi taraf değişikliğinin gerçekleştiği kabul edilmelidir.

6100 sayılı Kanun'un 124 üncü maddesi uyarınca taraf değişikliği işleminin gerçekleştiği kabul edildiğinde ise, bu işlemden önce yeni davalıya karşı arabuluculuk başvurusunda bulunulmasının dava şartı üzerindeki etkisi ele alınmalıdır. Dosya kapsamından davacının 12.12.2021 tarihinde muhtıranın tebliği üzerine 14.12.2021 tarihinde Sağlık Bakanlığına karşı arabuluculuğa başvurduğu, taraflar arasında 30.12.2021 tarihli arabuluculuk son (anlaşmama) tutanağının düzenlendiği görülmektedir.

Değerlendirme bölümünün (13) numaralı paragrafında da belirtildiği gibi davalı tarafta iradi taraf değişikliği, yargılama esnasında yeni açılmış bir dava olarak görülebilir. Yeni davalıya karşı dava, bu talebin yöneltilmesiyle açılmış sayılır ve dava açılmasının usul hukukuna ilişkin sonuçları doğar. Somut olayda, davacının davayı yeni davalıya yöneltmeden önce arabuluculuk başvurusunda bulunduğu açıktır. Her ne kadar arabuluculuk faaliyeti sonuçlanmadan taraf değişikliğine dair dilekçe verilmiş ise de, bu durumun, Mahkemece davacıya resen taraf değişikliği için bir haftalık kesin süre verilmesinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Resen verilen bir haftalık süre içerisinde arabuluculuk faaliyetinin tamamlanması mümkün olmadığından somut olayın koşullarına göre arabuluculuk başvurusunda bulunulmuş olması yeterli görülmeli ve arabuluculuk dava şartının sağlandığı kabul edilmelidir. Keza aksi bir kabul Anayasa'nın 36 ncı ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6 ncı maddesinin ihlali ile mahkemeye erişim hakkının orantısız olarak sınırlandırılması sonucu doğurabilecektir.

Bu durumda 7036 sayılı Kanun'un 3 üncü maddesi ve 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu'nun uygulanmasındaki amaç ve usul ekonomisi gözetildiğinde; Mahkemece dava şartının yerine getirildiği kabul edilip işin esasına girilerek oluşacak sonucu göre karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde davanın dava şartı yokluğundan reddine karar verilmesi hatalıdır..." gerekçesiyle karar oy çokluğuyla bozulmuştur.

B. İlk Derece Mahkemesince Verilen Direnme Kararı

İlk Derece Mahkemesinin ilâm başlığında tarih ve sayısı belirtilen kararı ile; somut uyuşmazlıkta her ne kadar davacı tarafından doktor ...'a karşı dava açılmış ise de HMK'nın 124. maddesi gereğince davacıya kesin süre verilmesi üzerine 20.12.2021 tarihli dilekçe ile davanın Sağlık Bakanlığına yöneltildiği, dava tarihinden sonra tanzim edilen 14.12.2021 tarihli, davacı ve ... arasında yapılan arabuluculuk son tutanağının ibraz edildiği, 7036 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu'nun 3/2. maddesine göre arabuluculuk dava şartı tamamlanabilir olmayıp bu maddenin emredici niteliğinin bulunduğu ve hâkime takdir yetkisi tanınmadığı,

Yargıtay 9. Hukuk Dairesinin 26.09.2022 tarihli ve 2022/78 20... /10408 Karar sayılı kararının gerekçesinden de anlaşıldığı üzere aile hekimi olan doktorun davada taraf gösterilmesinin temsilcide yanılma mahiyetinde olduğu ve dava şartı olan arabuluculuğun usulüne uygunluğunun davanın açıldığı tarih itibarıyla hâkim tarafından resen gözetilmesi gerektiği, HMK'nın 124/4. maddesi uygulanmak suretiyle davalı tarafın ... olarak değiştirilmesine karar verilmiş ise de arabuluculuk görüşmelerine katılma ve beyanda bulunma hakkının ... temsilcilerine ait olduğu, arabuluculuk görüşmelerinde temsilde yanılma hükümlerinin uygulanabileceğine dair kanun hükmü ve yerleşmiş içtihat da olmadığı gibi arabuluculuğun tamamlanabilir dava şart olmadığının göz önünde bulundurulduğu, buna göre yargılama aşamasında ... aleyhine arabuluculuk yoluna başvurulmuş ise de dava tarihinde eksik olan arabuluculuk dava şartının yargılama aşamasında tamamlanmasının mümkün olmadığı gerekçesiyle direnme kararı verilmiştir.

VI. TEMYİZ

A. Temyiz Yoluna Başvuranlar

Direnme kararı süresi içinde davacı vekili tarafından temyiz edilmiştir.

B. Temyiz Sebepleri

Davacı vekili, davanın Doktor ...'a karşı açıldığını, İlk Derece Mahkemesince HMK'nın 124. maddesi gereğince kendilerine kesin süre verilmesinin hatalı olduğunu, doktor ...'ı işveren sıfatının bulunduğunu, 21.02.2022 tarihli muhtırada HMK'nın 124. maddesinin arabuluculuk görüşmelerinde de uygulanacağı belirtilerek kendilerine süre verildiğini ve verilen süre içerisinde eksikliğin giderildiğini, buna rağmen önceki ara kararlardan dönülmeyerek davanın dava şartı yokluğundan usulden reddedilmesinin hukuka, usul ekonomisine ve adil yargılanma hakkına aykırı olduğunu belirterek direnme kararının bozulmasına karar verilmesini talep etmiştir.

C. Uyuşmazlık

Direnme yoluyla Hukuk Genel Kurulu önüne gelen uyuşmazlık; Mahkemece davalı tarafın belirlenmesinde yanılma olduğu gerekçesiyle davacıya HMK'nın 124. maddesi uyarınca resen bir haftalık kesin süre verilerek taraf değişikliğinin sağlanmasına yönelik muhtıranın tebliği üzerine davacının yeni davalıya karşı arabuluculuk başvurusunda bulunduğu ancak arabuluculuk faaliyeti sonuçlanmadan iradi taraf değişikliği talebine ilişkin dilekçe verdiği somut olayda, davacının arabuluculuk başvurusunda bulunulmasının yeterli sayılıp sayılamayacağı ve yeni davalıya yönelik arabuluculuk dava şartının yerine getirildiğinin kabul edilip edilemeyeceği, buradan varılacak sonuca göre işin esasına girilmesinin gerekip gerekmediği noktasında toplanmaktadır.

D. Gerekçe

1. İlgili Hukuk

1. 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu'nun (6325 sayılı Kanun) 18/A maddesi.

2. 7036 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu'nun 3. maddesi.

3. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 1 14... . maddeleri.

2. Değerlendirme

1. Uyuşmazlıkların çözümü konusunda temel olarak iki sistem bulunmaktadır. Birincisi, yargı yoluyla uyuşmazlıkların çözümü, diğeri ise yargılama yapılmadan uyuşmazlıkların çözümüdür. Arabuluculuk kurumunu da içine alan bu ikinci sistem, alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi olarak adlandırılmaktadır.

2. Ülkemizde hukuk uyuşmazlıklarında alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi olarak arabuluculuk, ilk defa 07.06.2012 tarihli ve 6325 sayılı Kanun ile kabul edilmiştir. Daha sonra başta 12.10.2017 tarihinde kabul edilen 7036 sayılı Kanun olmak üzere bazı kanunlarla arabuluculuk, dava şartı hâline getirilmiştir.

3. Arabuluculuk, 6325 sayılı Kanun'un 2/1-b maddesi ile Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Yönetmeliği'nin (Yönetmelik) 4/1-c maddesinde; "Sistematik teknikler uygulayarak, görüşmek ve müzakerelerde bulunmak amacıyla tarafları bir araya getiren, onların birbirlerini anlamalarını ve bu suretle çözümlerini kendilerinin üretmesini sağlamak için aralarında iletişim sürecinin kurulmasını gerçekleştiren, tarafların çözüm üretemediklerinin ortaya çıkması hâlinde çözüm önerisi de getirebilen, uzmanlık eğitimi almış olan tarafsız ve bağımsız bir üçüncü kişinin katılımıyla ve ihtiyarî olarak yürütülen uyuşmazlık çözüm yöntemi" olarak tanımlanmıştır.

4. Türk Hukuk Lügatı'nda da arabuluculuk, 6325 sayılı Kanun ve Yönetmelik'teki tanıma benzer şekilde uyuşmazlıkların giderilmesi için sistematik yöntemler uygulayarak tarafları bir araya getirip çözüm bulmalarını sağlamayı amaçlayan yöntem olarak tarif edilmiştir (doktrindeki bir esere atıf).

5. Arabuluculuk, tarafsız bir üçüncü kişinin anlaşmazlığa düşmüş tarafların çözüme ulaşmalarında, taraflara yardımcı olma süreci olarak da ifade edilmektedir. Bu itibarla arabuluculuk kurumunun amacı, taraflara müzakere ortamı sağlayarak uyuşmazlığın çözüme kavuşturulmasını sağlamaktır.

6. Nitekim 6325 sayılı Kanun'un 2. maddesinin gerekçesinde de belirtildiği üzere uyuşmazlığın taraflarının kendilerini yeterince ifade etme imkânı bulduğu ve çözümün bizzat taraflarca üretildiği arabuluculuk yönteminde arabulucudan beklenen, diyalog sürecinin işlerlik kazanmasına ve canlı tutulmasına katkı sağlamasıdır. Bu şekilde taraflar arasında etkili bir iletişim kurularak her iki tarafın da menfaatlerinin en uygun şekilde dengelenmesi esasına dayalı olarak yürütülen arabuluculuk müzakereleri ile uyuşmazlıkların kesin ve kalıcı şekilde, daha kısa sürede ve daha az masrafla çözümlenmesi amaçlanmaktadır. Arabuluculuk uyuşmazlığın kural olarak aleni olmayan bir ortamda çözümlenmesi ve gizliliğin sağlanması suretiyle tarafların yıpratıcı olmayan bir süreçte, özellikle 6325 sayılı Kanun'un 4. maddesinin gerekçesinde de vurgulandığı şekilde iş ve ticaret sırlarını da koruyarak uyuşmazlığı çözmelerinin beklendiği bir süreci hedeflemektedir.

7. Arabuluculuk süreci ılımlı, esnek ve mücadeleci olmayan bir yapıda kurgulanmıştır. Bu anlamda olmak üzere 6325 sayılı Kanun'un genel gerekçesinde de tarafların kendi iradeleri ile uzlaşarak uyuşmazlığa son vermelerinin toplumsal barışın korunması açısından tercih sebebi sayıldığı ifade edilmiştir.

8. Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu'nun "Amaç ve Kapsam" başlıklı 1/2. maddesinde "Bu Kanun, yabancılık unsuru taşıyanlar da dâhil olmak üzere, ancak tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri iş veya işlemlerden doğan özel hukuk uyuşmazlıklarının çözümlenmesinde uygulanır..." şeklinde düzenlenen hüküm ile arabuluculuk kurumunun, hangi tür uyuşmazlıklarda ve hangi şartlar altında uygulama alanı bulacağı hüküm altına alınmıştır. Bu düzenlemeye göre arabuluculuk kurumunun işlerlik kazanacağı uyuşmazlıklar, hukuk uyuşmazlıkları olup hukuk uyuşmazlıklarından maksat ise yabancılık unsuru taşıyanlar da dahil olmak üzere tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri iş veya işlemlerden doğan özel hukuk uyuşmazlıklarıdır. Nitekim 6325 sayılı Kanun'un 1/2. maddesi ile arabulucular sicilinin tutulmasına ilişkin 19/1. maddesinde açıkça "özel hukuk uyuşmazlıklarında arabuluculuk yapmaktan" söz edilmektedir.

9. Diğer taraftan arabuluculuk kurumu, sadece tarafların anlaşmak suretiyle üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri hukuk uyuşmazlıkları bağlamında uygulama alanı bulacaktır. Bu durum karşısında kamu düzenine ilişkin olan ve dolayısıyla tarafların anlaşmak suretiyle üzerinde serbestçe tasarrufta bulunmasına olanak vermeyen hukuki ilişkilerden kaynaklanan uyuşmazlıkların çözüme kavuşturulmasında, arabuluculuk kurumuna müracaat edilemeyecektir (doktrindeki bir esere atıf).

10. Arabuluculuk kural olarak gönüllülük (iradilik) esasına dayanan bir alternatif uyuşmazlık çözüm yoludur. Bu husus 6325 sayılı Kanun'un 3/1. maddesinde; "Taraflar arabulucuya başvurmak, süreci devam ettirmek, sonuçlandırmak veya bu süreçten vazgeçmek konusunda serbesttirler. (Ek cümle:6/12/2018-7155/22 md.) Şu kadar ki dava şartı olarak arabuluculuğa ilişkin 18/A maddesi hükmü saklıdır." şeklinde açıkça hükme bağlanmıştır (Yönetmelik md. 5/1). Aynı maddenin 2. fıkrasında ise tarafların gerek arabulucuya başvururken gerekse tüm süreç boyunca eşit haklara sahip olduğu düzenlenerek arabuluculuk sürecinde tarafların eşitliği vurgulanmıştır (Yönetmelik md. 5/2). Arabuluculuk konusunda gözetilmesi gereken ilkelerden biri olan gizlilik ilkesi ise 6325 sayılı Kanun'un 4. maddesinde hem arabulucu ile bu sürece katılan diğer üçüncü kişiler bakımından hem de taraflar ile temsilcileri bakımından özel bir düzenlemeyle hüküm altına alınmıştır (Yönetmelik md. 6).

11. Arabuluculukla ilgili yapılan bu genel açıklamalardan sonra eldeki davanın zorunlu arabuluculuk kapsamında olması sebebiyle bu hususta açıklama yapılmasında yarar bulunmaktadır.

12. Arabuluculuk faaliyeti, yukarıda açıklanan iradilik ilkesi kapsamında ihtiyari ve zorunlu olmak üzere iki türe ayrılmaktadır. Bu bağlamda dava şartı arabuluculuk, esasında zorunlu arabuluculuk çerçevesinde değerlendirilmektedir. Arabuluculuğun dava şartı olarak öngörüldüğü hâllerde ise davanın esası hakkında inceleme yapılabilmesi için arabulucuya başvurulması zorunludur.

13. Dava şartı arabuluculuk hukuk sistemimize, yargının iş yükünü azaltma bakımından uyuşmazlıkların dava aşamasına gelmeden çözümlenmesi için getirilmiştir. Böylelikle tarafların anlaşma niyetinde olabileceği uyuşmazlıklar dava açılmadan sona erebilmektedir. 7036 sayılı Kanun'un genel gerekçesinde bu husus "İş mahkemelerinin görev alanına giren uyuşmazlıkların yapısı, tarafların konuyu müzakere ederek anlaşmaları suretiyle sonuçlandırılmasına uygundur. Bu uyuşmazlıkların, mahkeme dışında alternatif uyuşmazlık çözüm yolları marifetiyle çözülmesinin gerekliliği, özellikle son yıllarda konunun paydaşları ve aktörleri tarafından dile getirilmektedir. Tasarıyla kabul edilen önce arabulucuya başvurma zorunluluğunun, iş uyuşmazlıklarının kısa süre içinde ve daha az masrafla çözülmesine yardımcı olacağı düşünülmekte ve böylece adil yargılanma hakkının bir unsuru olan makul sürede yargılanma ilkesine riayet edilebileceği değerlendirilmektedir. Ayrıca bu yöntemin, maddi ya da şekli başka herhangi bir uyuşmazlığın doğmasını engellemek suretiyle uyuşmazlığı temelinden sonlandırması ve böylece sosyal barışa katkı sağlaması beklenmektedir. Arabuluculuk müzakerelerinin gizli olması dikkate alındığında, iki tarafın sırlarını korumaya elverişli bu yöntemde tarafların örselenmeden uyuşmazlığı sona erdirme imkanına sahip olacakları düşünülmektedir..." ifadeleriyle açıklanmıştır.

14. Hemen belirtmek gerekir ki, dava şartı arabuluculuk süreci bakımından zorunluluk yalnızca arabuluculuğa başvuru ile sınırlıdır. Nitekim Anayasa Mahkemesinin 7036 sayılı Kanun'un bazı maddelerinin Anayasa'ya aykırı olduğu iddiası ile yapılan iptal başvurusuna ilişkin kararında; "...Dava şartı olmanın bir sonucu olarak arabuluculuğa başvuru bir zorunluluk arz etmekte ise de bu zorunluluk yalnızca arabuluculuğa başvuru ile sınırlı olup arabuluculuk sürecinin işleyişi ve sonucu üzerinde taraf iradelerinin egemen olduğu açıktır. Taraflar istedikleri zaman süreci sonlandırabilecekleri gibi, süreç sonunda anlaşmaya varıp

varmamak konusunda da tercih hakkına sahiptirler. Anlaşmaya varılamaması hâlinde ise uyuşmazlığın çözümü için yargı yoluna başvurulması mümkündür..." ifadelerine yer verilerek bu husus vurgulanmıştır (Anayasa Mahkemesinin 11.07.2018 tarihli ve 2017/178 Esas, 2018/82 Karar sayılı kararı).

15. Zorunlu arabuluculuğa ilişkin temel hüküm olan 6325 sayılı Kanun'un 18/A maddesi, arabuluculuk süreci hakkındaki genel çerçeveyi belirlemekle birlikte hangi uyuşmazlıkların zorunlu arabuluculuk kapsamında olduğu ilgili kanunlarda düzenlenmiştir. Yukarıda da değinildiği üzere dava şartı arabuluculuğa ilişkin ilk düzenleme 7036 sayılı Kanun'un 3. maddesi ile yapılmıştır. Esasen 7036 sayılı Kanun'daki iş uyuşmazlıklarında zorunlu arabuluculuk ile ilgili hükümlerin önemli bir kısmı 6325 sayılı Kanun'da yer alan düzenlemelerle aynıdır.

16. İş Mahkemeleri Kanunu'nun "Dava şartı olarak arabuluculuk" başlıklı 3. maddesinin 1. fıkrasına göre "Kanuna, bireysel veya toplu iş sözleşmesine dayanan işçi veya işveren alacağı ve tazminatı ile işe iade talebiyle açılan davalarda, arabulucuya başvurulmuş olması dava şartıdır. (Ek cümle:28/3/2023-7445/41 md.) Bu alacak ve tazminatla ilgili itirazın iptali, menfi tespit ve istirdat davaları hakkında birinci cümle hükmü uygulanır.". Kanun hükmü ve madde gerekçesi birlikte değerlendirildiğinde tarafların işçi ve işveren olması, ayrıca taleplerin birbirlerine karşı ileri sürülmesi gerekmektedir. İşçi ve işveren olan taraflar dışında kalan talepler, zorunlu arabuluculuk kapsamında değildir (doktrindeki bir esere atıf).

17. Madde gerekçesinde ise "... işçi tarafından talep edilebilecek kıdem tazminatı, ihbar tazminatı, kötüniyet tazminatı, ayrımcılık tazminatı, sendikal tazminat, ücret, fazla mesai ücreti, yıllık izin ücreti, hafta tatili ücreti, ulusal bayram ve genel tatil ücreti ile işveren tarafından talep edilebilecek ihbar tazminatı, cezai şart, avansın iadesi ve eğitim gideri gibi alacak ve tazminat kalemleri için dava açmadan önce madde kapsamında arabulucuya başvurulması zorunlu olacaktır. Bu çerçevede 6098 sayılı Türk Borçlar Kanununun İkinci Kısmının Altıncı Bölümünde düzenlenen “Hizmet Sözleşmeleri” (genel hizmet sözleşmesi, pazarlamacılık sözleşmesi ve evde hizmet sözleşmesi) kapsamında kalan işçi ve işveren arasındaki alacak ve tazminat talepleri için de arabulucuya başvuru zorunluluğu bir dava şartı olarak kabul edildiğinden Kanunun 5 inci maddesi bu tür uyuşmazlıkları iş mahkemelerinin görevine dahil etmektedir.

Birinci fıkrada yer alan “Kanuna” ibaresiyle alacak veya tazminat talebinin 4857 sayılı İş Kanunundan veya diğer kanunlardan kaynaklanabileceği ifade edilmektedir. Maddenin üçüncü fıkrası hükmü saklı kalmak kaydıyla, işçi ve işveren arasında haksız fiil veya sebepsiz zenginleşme gibi nedenlerden doğduğu iddia edilen ve iş ilişkisinden kaynaklanan alacak ve tazminat talepleri için de arabulucuya başvurulması bir dava şartı olarak öngörülmektedir. Örneğin işçi veya işverenin iş ilişkisi kapsamında birbirlerine hakaret etmekten kaynaklanan ya da işçinin işyerindeki işverene ait mal ve malzemelere zarar vermesinden doğan tazminat talepleri dava açılmadan önce bu madde kapsamında arabulucuya götürülecektir..." açıklamalarına yer verilmiştir.

18. Öte yandan 7036 sayılı Kanun'un 3. maddesinin 1. fıkrasına 7445 sayılı İcra ve İflas Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 41. maddesiyle "Bu alacak ve tazminatla ilgili itirazın iptali, menfi tespit ve istirdat davaları hakkında birinci cümle hükmü uygulanır." cümlesi eklenmiş ve böylece maddenin yürürlük tarihi olan 01.09.2023 tarihinden itibaren zorunlu arabuluculuk kapsamındaki alacak ve tazminatlarla ilgili itirazın iptali, menfi tespit ve istidat davaları bakımından da arabuluculuğa başvuru zorunlu hâle gelmiştir.

19. Özetle 7036 sayılı Kanun uyuşmazlığın kapsamı ve tarafları bakımından belirlemeler yapmış olup bu Kanun kapsamındaki uyuşmazlıklar iş mahkemesinde görülmektedir. Dava şartı arabuluculuktan söz edebilmek için kanuna, bireysel iş sözleşmesine, toplu iş sözleşmesine dayanan alacak/tazminat veya işe iade talebinin iş ilişkisinden kaynaklanması, uyuşmazlık ile ilgili iş mahkemelerinin görevli olması ve tarafların işçi ile işveren olup taleplerinin birbirlerine karşı ileri sürülmesi gerekmektedir.

20. Gelinen aşamada 7036 sayılı Kanun'un 3/1. maddesi ile belirlenen uyuşmazlıklar bakımından arabuluculuğa başvuru zorunluluğunun dava şartı sayılması nedeniyle kısaca dava şartlarına değinilmelidir.

21. Bilindiği üzere mahkemenin davanın esası hakkında yargılama yapabilmesi (davayı esastan inceleyebilmesi) için varlığı veya yokluğu gerekli olan hâllere dava şartları denir. Dava şartlarının amacı, bir davanın esası hakkında incelemeye geçilebilmesi için gerekli bütün şartları ve bunların incelenmesi usulünü tespit etmek, böylece davaların daha çabuk, basit ve ekonomik bir şekilde sonuçlanmasına yardımcı olmaktır (doktrindeki bir esere atıf).

22. Dava şartları HMK'nın 114. maddesinin 1. fıkrasında sayılmış olup 2. fıkrada ise özel kanunlarda dava şartı olarak öngörülmüş koşulların kararlaştırılmış olabileceğine işaret edilmiştir. Bu anlamda olmak üzere 7036 sayılı Kanun'un 3. maddesi ile getirilen iş uyuşmazlıklarında dava şartı olan arabuluculuk da özel bir dava şartı olarak karşımıza çıkmaktadır (doktrindeki bir esere atıf). Özel bir dava şartı olması sebebiyle de mahkemece ayrıca değerlendirilmeli ve 7036 sayılı Kanun'da belirtilen uyuşmazlıklar bakımından öncelikle arabuluculuğa başvurulup başvurulmadığı incelenmelidir. Bu inceleme ise belgeye dayalı olarak yapılacaktır (doktrindeki bir esere atıf).

23. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun "Dava şartlarının incelenmesi" başlıklı 115. maddesinin 1. fıkrasına göre mahkemece, dava şartlarının mevcut olup olmadığı, davanın her aşamasında kendiliğinden araştırılır, taraflar da dava şartı noksanlığını her zaman ileri sürebilirler. Dava şartı noksanlığının tespit edilmesi hâlinde davanın usulden reddine karar verilir. Ancak dava şartı noksanlığının giderilmesi mümkün ise bunun tamamlanması için ilgili tarafa kesin süre verilir ve bu süre içinde dava şartı noksanlığı giderilmemişse dava dava şartı yokluğu sebebiyle usulden reddedilir (HMK md. 115/2).

24. Arabulucuya başvurunun dava şartı olduğu durumlarda ilk derece mahkemesince bu husus dikkate alınmamış olsa dahi kanun yolu aşamasında göz önünde bulundurulmalıdır. Bölge adliye mahkemesi dava şartı eksikliğini kamu düzeninden kabul ederek kendiliğinden dikkate almalı [(HMK md.353/1-a-(4)]; temyiz incelemesinde de bu husus mutlak bir bozma sebebi sayılmalıdır (HMK md. 371/1-b) (doktrindeki bir esere atıf).

25. Dava açılmadan önce arabulucuya başvurulmasının dava şartı (zorunlu) olarak düzenlendiği hâllerde davacı, dava açarken arabuluculuk faaliyeti sonunda anlaşmaya varılamadığına ilişkin son tutanağın aslını veya arabulucu tarafından onaylanmış bir örneğini dava dilekçesine eklemek zorundadır. Bu zorunluluğa uyulmaması hâlinde mahkemece davacıya, son tutanağın bir haftalık kesin süre içinde mahkemeye sunulması gerektiği, aksi takdirde davanın usulden reddedileceği ihtarını içeren davetiye gönderilir. İhtarın gereği yerine getirilmez ise dava dilekçesi karşı tarafa tebliğe çıkarılmaksızın davanın usulden reddine karar verilir. Arabulucuya başvurulmadan dava açıldığının anlaşılması hâlinde herhangi bir işlem yapılmaksızın davanın, dava şartı yokluğu sebebiyle usulden reddine karar verilir (6325 sayılı Kanun md. 18/A/2; 7036 sayılı Kanun md. 3/2).

26. Anılan hükümlerden de anlaşılacağı üzere davacı, dava açarken arabuluculuk faaliyeti sonunda anlaşmaya varılamadığına ilişkin son tutanağın aslını veya arabulucu tarafından onaylanmış bir örneğini dava dilekçesine eklemek zorunda olup bu belgenin incelenmesi sonucu özel dava şartının yerine getirilip getirilmediğine karar verilecektir. Arabulucuya

başvurulmuş ancak dava dilekçesine tutanak aslı veya onaylı örneğinin eklenmemesi hâlinde dava hemen reddedilmemekte, bir haftalık kesin süre verilerek bu eksikliğin tamamlanması istenilmektedir. Bu durum karşısında öngörülen dava şartı, belirli bir süre içinde tamamlanmadığında davanın usulden reddine karar verileceği belirtilmiştir (doktrindeki bir esere atıf). Hemen belirtmek gerekir ki, dava, arabulucuya başvurmadan açılmışsa, mahkemece davacıya eksikliği gidermesi için herhangi bir süre verilmeksizin ya da herhangi bir işlem yapılmaksızın davanın dava şartı yokluğundan usulden reddine karar verilir. Bir başka ifadeyle arabulucuya başvurulmaksızın dava açılması hâlinde taraflara arabuculuya başvurmak için kesin süre verilmeyecektir (doktrindeki bir esere atıf).

27. Nitekim Hukuk Genel Kurulunun 21.01.2026 tarihli ve 2025/9-255 Esas, 2026/11 Karar ile 2025/9-294 Esas, 2026/12 Karar sayılı kararlarında da aynı ilkelere yer verilmiştir.

28. Arabuluculuğa ilişkin genel açıklamalardan sonra somut olay bakımından HMK'nın 124. maddesinde düzenlenen iradi taraf değişikliğine ilişkin açıklama yapmak gerekmektedir.

29. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 124. maddesinde;

"(1) Bir davada taraf değişikliği, ancak karşı tarafın açık rızası ile mümkündür.

(2) Bu konuda kanunlarda yer alan özel hükümler saklıdır.

(3) Ancak, maddi bir hatadan kaynaklanan veya dürüstlük kuralına aykırı olmayan taraf değişikliği talebi, karşı tarafın rızası aranmaksızın hâkim tarafından kabul edilir.

(4) Dava dilekçesinde tarafın yanlış veya eksik gösterilmesi kabul edilebilir bir yanılgıya dayanıyorsa, hâkim karşı tarafın rızasını aramaksızın taraf değişikliği talebini kabul edebilir. Bu durumda hâkim, davanın tarafı olmaktan çıkarılan ve aleyhine dava açılmasına sebebiyet vermeyen kişi lehine yargılama giderlerine hükmeder." düzenlemesi yer almaktadır.

30. Hükümet tasarısında yer almayan ancak Türkiye Büyük Millet Meclisi Adalet Komisyonundaki görüşmeler sırasında verilen önerge ile son şeklini alan maddeye ilişkin değişiklik önergesinin gerekçesinde “Hukukumuzda taraflar bakımından esasen şeklî taraf teorisi kabul edilmektedir. Yani, davayı açan davacıdır, kendisine karşı dava açılan ise davalıdır. Dava açıldıktan sonra da sadece dava açanı değil, diğer tarafı da ilgilendiren, mahkemeyi de içine alan bir üçlü ilişki ortaya çıkmakta, uyuşmazlığın çözümü bakımından karşı taraf da söz hakkına sahip bulunmaktadır. Bu sebepledir ki, taraf değişikliğinde karşı tarafın rızası da aranmaktadır. Ancak, bu kuralın çok katı uygulanması, hem şeklî taraf teorisinin özünü zedeleyip, amacı dışında çok katı uygulanması sonucunu doğurarak adeta yargılama ilişkisini, katı bir forma dönüştürmektedir hem de yeni ve aslında gereksiz birtakım yargılamalara yol açarak usûl ekonomisi ilkesini de zedelemektedir. Yargı kararlarında, bazen çerçevesi de geniş tutularak, temsilcide yanılma ya da maddî hatadan kaynaklanan yanılma olarak nitelenen durumlarda, karşı tarafın rızası aranmadan taraf değişikliğine izin verilerek, ortaya çıkan bu sakınca giderilmeye çalışılmaktadır. Ancak, bu içtihatlar, kanunî düzenleme karşısında sorunu tam olarak çözememekte, sınırlı kalmakta, bazen de kanunî düzenlemeyi zorlamaktadır. Oysa, taraflar gösterilirken bazen maddî hata sebebiyle bir yanılgı ortaya çıkabilir; aslında muhatabı belli olan uyuşmazlık, bu hata sebebiyle mevcut olmayan ya da farklı kişiye karşı yürütülebilir. Böyle bir durumda, mutlaka karşı tarafın rızasını aramak, yargılamanın kaderini gerçekte muhatap olmaması gereken bir kişinin rızasına bağlamak anlamına gelebilir ve yargılama gereksiz yere uzayabilir, hatta yeni dava açılması sonucu ortaya çıkabilir. Bu sebeple, maddî hatadan dolayı muhatabın yanlış gösterilmesi hâlinde, diğer tarafın rızası aranmadan taraf değişikliği kabul edilmiştir. Ayrıca, bazen davacı, tüm özeni göstermiş, tüm araştırmayı yapmış olmasına rağmen dava açacağı kişiyi doğru tespit edememiş olabilir. Nitekim, uygulamada temsilcide yanılma olarak nitelenen durumlarda, bu haklı bir yanılma kabul edilerek, diğer tarafın rızası

aranmadan yargılama gerçek muhataba karşı yürütülmektedir. Aynı şekilde, yanılma, diğer tarafın davranış ya da işlemlerinden veya hukukî ilişkinin karmaşık niteliğinden de kaynaklanabilir. Örneğin, holding şeklindeki şirketlerde muhatabın doğru tespitinin tam olarak mümkün olmaması, hukukî ilişkide farklı temsilci ya da vekillerin asıl tarafmış gibi davranması durumlarında, gerçek taraf, verilen cevap ya da yargılama işlemleriyle anlaşılabilecektir. Keza, kısa süre önce işlem yapılmış ya da sadece vekiliyle muhatap olunmuş bir işlemden sonra muhatabın ölmesi hâlinde, mirasçıları değil, ölen kişiye dava açılmasında da benzer bir durum vardır. Böyle durumlarda, tarafın, yargılamayı uzatmak yönünde niyeti olamayacağı gibi bunda hukukî yararı da yoktur. Verilen örneklerdeki gibi, yanlış taraf gösterilmesi dürüstlük kuralına aykırı değilse, ortaya çıkan dava ilişkisi sebebiyle daha üstün bir yarar dikkate alınarak, yargılamaya gerçek tarafla devam etmekte yarar vardır. Böyle bir durumda, karşı tarafın rızası aranmadan hâkimin kabulüyle yeni tarafa karşı davaya devam edilebilecektir. Bu hâllerde hâkimin yapacağı inceleme, sadece hatanın maddî hata olup olmadığı ve taraf değişikliği isteğinin dürüstlük kuralına aykırı bulunup bulunmadığıdır.

Dördüncü fıkrada, taraf değişikliğinin ne anlama geldiği ve nasıl yapılacağı belirtilmiştir. Taraf değişikliği, hem karşı tarafın yanlış hem de eksik gösterilmesini kapsamaktadır. Eğer bu durum, üçüncü fıkradaki anlamıyla kabul edilebilir bir yanılgıya dayanıyorsa, hâkim sadece kabul edilebilir yanılgıyı araştıracak, bunun dışında karşı tarafın rızasını aramadan taraf değişikliği talebini kabul edecektir. Bu şekildeki taraf değişikliğinde, davanın tarafı olmaktan çıkarılan kimse, eğer hatalı şekilde kendisine karşı dava açılmasına sebebiyet vermemişse, lehine yargılama giderlerine hükmedilecektir. Zira, ortaya çıkan durumdan bir kusuru olmadığı gibi, aslında muhatap olmaması gereken bir yargılamayla uğraşmak durumunda kalmıştır" açıklamaları yer almakta olup bu gerekçe doğrultusunda hükümet tasarısında yer almayan 3. ve 4. fıkralar maddeye eklenmiştir (Hukuk Genel Kurulunun 02.07.2025 tarihli ve 2024/6-553 Esas, 2025/442 Karar sayılı kararı).

31. Taraf değişikliği, açılmış ve görülmekte olan bir davada, davanın taraflarından birinin davadan ayrılması ve onun yerini "üçüncü kişinin" almasıdır. Taraf değişikliğinin bu dar tanımının yanında, daha geniş anlamda, mevcut tarafların yanına yenilerinin eklenmesi de taraf değişikliği olarak kabul edilebilir. İkinci durumda, davanın bir tarafında taraf sayısında bir artış meydana gelmektedir. Bu durum taraflar arasında dava arkadaşlığı oluşması şeklinde ortaya çıkmaktadır (doktrindeki bir esere atıf).

32. Taraf değişikliği, kanunun öngördüğü hâllerde kendiliğinden (ipso iure) gerçekleşmekteyse zorunlu (kanuni) taraf değişikliğinden, buna karşılık kanunun öngördüğü belirli hâllerde bir tarafın talebi ve karşı tarafın kabulü ya da mahkemenin izni ile gerçekleşmekte ise iradi taraf değişikliğinden söz edilir. HMK'nın 124. maddesine göre ise iradi taraf değişikliği, karşı tarafın rızasıyla veya hâkimin izniyle olmak üzere iki şekilde söz konusu olabilir. İradi taraf değişikliği, kural olarak karşı tarafın rızasıyla gerçekleşebilmekteyse de her hâlükârda mutlaka karşı tarafın rızasını aramak, yargılamanın kaderinin aslında taraf olmaması gereken bir kişinin rızasına bırakılmasına ve dolayısıyla mevcut yargılamanın uzamasına veya yeni davalar açılmasına neden olabilir. Karşı tarafın rızasının alınamadığı hâllerde iradi taraf değişikliği, belirli şartların var olması durumunda hâkimin izniyle de gerçekleşebilir. Bunlar HMK'nın 124. maddesinde maddi hata nedeniyle tarafın değiştirilmesi, dürüstlük kuralına aykırı olmayan değişiklik talebi ve kabul edilebilir yanılgı sebebiyle iradi taraf değişikliği olmak üzere üç başlık altında toplanmıştır (doktrindeki bir esere atıf).

33. Maddi hatadan kaynaklanan değişiklik talebi, her ne kadar HMK'nın 124. maddesinde iradi taraf değişikliği başlığı altında düzenlenmiş ise de esasında gerçek anlamda bir taraf değişikliği değildir. Zira bu durumda yeni bir tarafın yargılamaya dâhil edilmesi söz konusu

değildir. Maddi bir hata nedeniyle tarafın değiştirilmesinden kastedilen, esasen yalnızca şekli bir düzeltme işlemi olup maddi hukuka ilişkin bir dayanak noktasına sahip değildir. Burada daha ziyade, dava dilekçesinin hazırlanması sırasında bir tarafın sehven (hata ile) yanlış gösterilmesi durumunda oluşan maddi hatanın, tarafın isim veya ünvanında şekli bir düzeltme yapılarak giderilmesi söz konusudur. Örneğin davalı olarak gösterilmek istenen şirketin ünvanı "A.Ş." olduğu hâlde, “Ltd. Şti.” yazılması yazım hatası sonucu oluşmuşsa maddi hata olarak kabul edilmelidir (doktrindeki bir esere atıf).

34. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 124/3. maddesine göre dürüstlük kuralına aykırı olmayan taraf değişikliği talebi de mahkeme tarafından kabul edilmelidir. Dürüstlük kuralına aykırı olmayan iradi taraf değişikliğine, yeterince araştırma yapılmış olmasına rağmen taraf sıfatında yanılma durumları ve benzeri hâller örnek verilebilir. Buna karşılık davayı kaybedeceğini anlayan tarafın, davalı tarafı değiştirme talebi dürüstlük kuralına aykırı olacaktır. Maddenin son fıkrasına göre dava dilekçesinde tarafın yanlış veya eksik gösterilmesi kabul edilebilir bir yanılgıya dayanmaktaysa hâkim karşı tarafın rızasını aramaksızın taraf değişikliğini kabul edebilir. Kabul edilebilir bir yanılgı olarak değerlendirilen hâller, aynı zamanda dürüstlük kuralına aykırılık da teşkil etmemelidir (doktrindeki bir esere atıf).

35. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 124. maddesinin 3. ve 4. fıkraları açısından taraf değişikliği ancak tarafın talebi üzerine mümkündür. Mahkeme, talep olmadığı hâlde kendiliğinden 124. maddenin uygulanması yönünde bir karar veremez. Bununla beraber her nasılsa davacı tarafa bu yönde bir süre verilmiş ve davacı da HMK'nın 124. maddesi kapsamında taraf değişikliği talebinde bulunmuşsa burada artık şartları mevcut olan taraf değişikliği talebinin kabulü icap eder.

36. İradi taraf değişikliğinin sonuçları, özellikle açılmış ve görülmekte olan davada daha önceki tarafın yapmış olduğu usul işlemlerinin veya mahkeme usul işlemlerinin yeni katılan taraf açısından bağlayıcı olup olmayacağı konusunda kanunda düzenleme yer almamaktadır. Bu nedenle iradi taraf değişikliğinin davadan ayrılan ve davaya katılan taraf bakımından doğuracağı sonuçlar belirlenmelidir. İradi taraf değişikliğinin, davacı veya davalı tarafta olması ve davaya katılan taraf ile davadan ayrılan taraf bakımından farklı sonuçları bulunmaktadır (doktrindeki bir esere atıf).

37. İradi davacı değişiminde, eski davacı davanın tarafı olmaktan çıkarılmaktadır. Eski davacı bakımından durum davanın geri alınmasına benzemektedir. Bu nedenle davanın tarafı olmaktan çıkarılan eski davacı bakımından davanın geri alınmasına ilişkin hükümler kıyasen uygulanabilir. Buna göre davanın açılmasıyla meydana gelmiş olan sonuçlar eski davacı açısından doğmamış sayılır. Çünkü eski davacı, taraf değişimi sonucu davalıya karşı ileri sürdüğü talep sonucunu ve mahkemeden istediği hukuki koruma talebini geri almıştır. Davanın tarafı olmaktan çıkarılan eski davacı bakımından yargılama ilişkisi sona erdiğinden, eski davacı bakımından dava açılmasına bağlı maddi ve usuli sonuçlar geçmişe etkili olarak ortadan kalkar. Bu, davacı tarafta iradi değişimin doğal sonucudur (doktrindeki bir esere atıf).

38. Davacı tarafta gerçekleştirilen taraf değişimi ile yargılama ilişkisi sona ermemekte, aksine yeni davacı ile davalı arasında devam etmektedir. Bu nedenle yeni davacı bakımından davalıya karşı ileri sürülen talep, maddi hukuka ilişkin olarak yargılamanın devamında açılmış bir dava gibi görülebilir. Yeni davacının talebinin derdestliği bakımından, taraf olarak katıldığı davanın tarihi esas alınamaz. Zira, yeni davacı, taraf değişiminden önce yargılamaya katılmadığı gibi eski davacının açmış olduğu dava ile ilgili hiçbir işlem de yapmamıştır. Ayrıca yeni davacının talebinin derdestliği bakımından eski davanın açıldığı tarihin esas alınması davalı bakımından haksız sonuçlar doğurur. Zira böyle bir durumun kabulü, davalının eski davacının dava tarihinden itibaren temerrüt faizi ödemesini

gerektirir. Oysa davalı yeni davacının talebini bilse buna ilişkin önlem alabilir; örneğin ödeme yaparak faizi engelleyebilirdi. Yine yeni davacının talebinin derdestliği bakımından eski davacının dava açtığı tarih esas alınsaydı yeni davacı kendi talebini ileriye sürünceye kadar geçen dönemde zamanaşımına uğramış taleplerini de ileri sürebilirdi. Sonuç olarak yeni davacının talebinin derdestliği bakımından eski davacının dava açtığı tarih esas alınamaz; aksine yeni davacının taraf olarak katıldığı tarih esas alınır. Dava şartlarının yargılamanın her aşamasında bulunması gerektiğinden taraf değişiminden sonra bu şartlar yeni davacı bakımından da mevcut olmalıdır. Aksi takdirde mahkeme, yeni davacının talebi bakımından esasa ilişkin inceleme yaparak karar veremez (doktrindeki bir esere atıf).

39. Davalı tarafta iradi taraf değişimi yapıldığında, eski davalı davanın tarafı olmaktan çıkarılır. Esasen bu durum, davacının eski davalıya karşı davasını geri almasına benzemektedir. Bu nedenle, davanın tarafı olmaktan çıkarılan eski davalı bakımından da davanın geri alınmasına ilişkin hükümler kıyasen uygulanabilir. Eski davalının davanın tarafı olmaktan çıkarılmasıyla yargılama ilişkisi eski davalı açısından sona erdiğinden davacının eski davalıya karşı dava açmasıyla meydana gelen sonuçlar, eski davalı bakımından doğmamış sayılır. Çünkü davacı taraf değişimi sonucu eski davalıya karşı ileri sürdüğü talep sonucunu ve eski davalıya karşı mahkemeden istediği hukuki korumayı geri almıştır. Davacının davalı değişimine ilişkin eski davalının rıza göstermesi veya davalı değişiminin hâkim izniyle kabulü üzerine eski davalı açısından dava açılmamış sayılacak ve davacının eski davalıya karşı açtığı davada eski davalıya karşı derdestlik sona erecektir. Eski davalı bakımından dava açılmasının sonuçları ortadan kalktığından örneğin, dava açılmasının sonuçlarından olan zamanaşımı davalıya karşı hiç kesilmemiş, hak düşürücü süre de korunmuş olacaktır (doktrindeki bir esere atıf).

40. Davalı tarafta gerçekleştirilen iradi taraf değişimi ile eski davalı, davanın tarafı olmaktan çıkarılmış ve yeni davalı onun yerinde geçirilmek suretiyle davanın tarafı olmuştur. Bu değişiklik ile yargılama ilişkisi sona ermez; aksine yeni davalıya karşı devam eder. Bu nedenle davacının yeni davalıya karşı ileri sürdüğü talep, maddi hukuk bakımından yargılama esnasında yeni açılmış bir dava olarak görülebilir. Dolayısıyla davacı değişimindeki gibi davalı tarafta iradi taraf değişiminde de yeni davalıya karşı dava açılmasının maddi ve usul hukukuna ilişkin sonuçları, eski davalıya dava açıldığı tarihte değil, yeni davalının davaya taraf olarak katıldığı andan itibaren ortaya çıkar. Davalı tarafta iradi taraf değişimindeki bu durum, davacı tarafta iradi davacı değişimindeki duruma benzer olup iki durum arasında önemli farklılıklar bulunmamaktadır. Yeni davalıya karşı dava bu talebin yöneltilmesiyle açılmış sayılır ve dava açılmasının usul hukukuna ilişkin sonuçları doğar. O hâlde yeni davalının davaya katıldığı tarihe göre yeni davalı bakımından dava şartları kontrol edilmelidir. Bu bağlamda yeni davalı taraf, dava ehliyetine sahip olmalı, aynı şekilde usulüne uygun temsil edilmelidir. Bu şartlar mevcutsa, yeni davalı eski davalının yerine davaya devam edebilir. Aksi takdirde taraf değişimi gerçekleşmez (doktrindeki bir esere atıf).

41. Buna göre davalı tarafta gerçekleştirilen iradi taraf değişikliğinde, yeni davalı bakımından arabuluculuk aşaması hiç başlamamış ve bu şekilde kendisi için de dava şartı gerçekleşmemiş olacağından iradi taraf değişikliği ancak yeni davalıyla da arabuluculuk sürecinin başlaması ve sona ermesiyle mümkün olabilecektir (doktrindeki bir esere atıf).

42. Bu durumda HMK'nın 124. maddesine göre iradi taraf değişikliği talebinden önce yeni tarafa karşı arabuluculuk başvurusunda bulunularak arabuluculuk faaliyetinin tamamlanmış olması hâlinde arabuluculuk dava şartının gerçekleştiği kabul edilmelidir.

43. Uyuşmazlığın çözümü bakımından adil yargılanma hakkı, mahkemeye erişim hakkı ve usul ekonomisi ilkesi üzerinde de durulmalıdır.

44. 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın (Anayasa) 36/1. maddesinde, herkesin yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddiada bulunma ve savunma hakkına sahip olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla mahkemeye erişim hakkı, Anayasanın 36. maddesinde güvence altına alınan hak arama özgürlüğünün bir unsurudur.

45. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 90. maddesinin son fıkrasında usulüne göre yürürlüğe konulmuş Milletlerarası andlaşmaların kanun hükmünde olduğu, bunlar hakkında Anayasa'ya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamayacağı, temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümlerinin esas alınacağı ifade edilmiştir. Bu kapsamda ülkemizin de taraf olduğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin (Sözleşme) 6. maddesinde adil yargılanma hakkı ayrıntılı şekilde yer almıştır.

46. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin “Adil yargılanma hakkı” kenar başlıklı 6. maddesinin 1. fıkrasında herkesin medeni hak ve yükümlülükleri ile ilgili uyuşmazlıklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamalar konusunda karar verecek olan, kanunla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından davasının makul bir süre içinde, hakkaniyete uygun ve kamuya açık olarak görülmesini isteme hakkına sahip olduğu düzenlenmiştir. Anılan madde de düzenlenen adil yargılanma hakkının en önemli unsurlarından bir tanesi yargılamanın “makul bir süre içinde” bitirilmesi ilkesidir.

47. Bu bağlamda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), devletlerin yargısal sistemlerini makul bir sürede yargılama dâhil olmak üzere Sözleşmenin 6. maddesinde yer alan şartlara uyacak şekilde düzenlemek ile görevli olduğunu belirtmiştir (AİHM, B. No: 8737/79, 13.07.1983, § 29).

48. Diğer taraftan Anayasanın 36. maddesine "adil yargılanma" ibaresinin eklenmesine ilişkin gerekçede, Türkiyenin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerce de güvence altına alınan adil yargılanma hakkının madde metnine dâhil edildiği vurgulanmıştır. Sözleşmeyi yorumlayan AİHM, Sözleşmenin 6. maddesinin (1) numaralı fıkrasının mahkemeye erişim hakkını içerdiğini belirtmektedir. Anayasanın 36. maddesinde güvence altına alınan hak arama özgürlüğü, bir temel hak olmanın yanında diğer temel hak ve özgürlüklerden gereken şekilde yararlanılmayı ve bunların korunmasını sağlayan en etkili güvencelerden biridir. Bu bakımdan davanın bir mahkeme tarafından görülebilmesi ve kişinin adil yargılanma hakkı kapsamına giren güvencelerden faydalanabilmesi için ilk olarak kişiye iddialarını ortaya koyma imkânının tanınması gerekir. Diğer bir ifadeyle dava yoksa adil yargılanma hakkının sağladığı güvencelerden yararlanmak mümkün olmaz. Anayasa Mahkemesi bireysel başvuru kapsamında yaptığı değerlendirmelerde mahkemeye erişim hakkının bir uyuşmazlığı mahkeme önüne taşıyabilmek ve uyuşmazlığın etkili bir şekilde karara bağlanmasını isteyebilmek anlamına geldiğini ifade etmiştir (B. No: 2024/48855, 29.07.2025, § 36, 37).

49. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 30. maddesinde düzenlenen usul ekonomisi, Anayasal dayanağı olan bir ilke olup Anayasanın 141/4. maddesinde davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılmasının yargının görevi olduğuna açıkça işaret edilmiştir. Genel olarak boş yere dava açılmasını, yargılama sırasında gereksiz işlemlerin yapılmasını ve zor yöntemlerin seçilmesini önlemeye hizmet eder. Bunun yanı sıra anılan ilke, yargılamada emekten, zamandan ve masraftan mümkün olduğu ölçüde tasarruf edilmesine yönelik bir işlevi de yerine getirir. Başka bir anlatımla usul ekonomisi, ihlâl edilen hukuk düzeninin en az giderle, en kısa sürede ve en az zorlukla gerçekleştirilmesini ve boş yere davalar açılmasının önüne geçilmesini sağlamaya yönelik bir yargılama hukuku ilkesidir (doktrindeki bir esere atıf).

50. Somut olayda davacı, 30.11.2021 tarihinde açtığı davada aile sağlık elemanı olarak aile sağlığı merkezinde birlikte çalıştığı doktor ...'ın eylemleri nedeniyle iş sözleşmesini

feshetmek zorunda kaldığını ileri sürerek maddi ve manevi zararının davalı doktordan tahsiline karar verilmesini talep etmiş, dava dilekçesi ekinde de doktor ... ile anlaşamadıklarına dair düzenlenen arabuluculuk son tutanağını sunmuştur.

51. İlk Derece Mahkemesince davacı vekiline gönderilen 07.12.2021 tarihli muhtırada "...Somut uyuşmazlıkta davacı aile hekimliği uygulaması kapsamında bir işyerinde aile sağlığı elemanı olarak hizmet akdi ile çalışmıştır. Taraflar arasındaki ilişki 4857 sayılı yasadan kaynaklanmakta olup 7036 sayılı yasanın 5.maddesi gereğince hizmet sözleşmesinden kaynaklanan davalarda adli yargı görevli olup iş mahkemesinde görülmesi gerektiği, davacının görevi nedeniyle Aile Sağlık Elemanı olduğu ve yukarıdaki açıklamalara göre davacının işvereni T.C. ... olduğu sabittir. Her ne kadar davacı tarafından maddi ve manevi tazminat davası Dr. ...'a karşı açılmış ise de HMK'nun 124.maddesi gereğince davacıya T.C. ...'na davayı yöneltmek üzere 1 haftalık kesin süre verilerek taraf teşkili sağlaması gerektiği, aksi takdirde dosyanın usulden reddine karar verileceği hususu ihtar olunur..." hususu belirtilmiş olup muhtıra davacı vekiline 12.12.2021 tarihinde (Pazar günü) tebliğ edilmiştir.

52. Bunun üzerine davacı vekili, 20.12.2021 havale tarihli dilekçesi ile süresi içerisinde davayı Sağlık Bakanlığına yönelttiklerini, 19.01.2022 havale tarihli delillerini bildirdiği dilekçesinde davalı ... ile anlaşma sağlanamadığına dair arabuluculuk son tutanağının dilekçe ekinde olduğunu belirtmiş ve arabuluculuk son tutanağını sunmuştur.

53. Davacı vekili ile davalı ... arasında imzalanan arabuluculuk son tutanağına göre davacı vekilinin 14.12.2021 tarihinde arabulucuya başvurduğu, tarafların anlaşamadıklarına dair arabuluculuk son tutanağının ise 30.12.2021 tarihinde imza altına alınarak düzenlendiği anlaşılmaktadır.

54. Diğer taraftan İlk Derece Mahkemesince davacı vekiline gönderilen 21.02.2022 tarihli ikinci muhtıra ile "...davacının 20.12.2021 havale tarihli dilekçesi ile davayı T.C. Sağlık Bakanlığına yönelttiği ve HMK'nın 124/4 maddesi uygulanmak suretiyle davalı tarafın T.C. ... olarak Uyap'tan değiştirilmesine karar verilmiş ise de arabuluculuk görüşmelerine katılma ve beyanda bulunma hakkının ... temsilcilerine ait olduğu anlaşıldığından;

Adil yargılanma ve mahkemeye ulaşım hakkının engellenmemesi, davanın ivedilikle sonuçlanması gereken davalardan olması nedeniyle HMK 124 hükümlerinin arabuluculuk görüşmelerinde de uygulanması, belirtilen ilkeler çerçevesinde hukuka uygun olacağı kanaati ile gelecek celseye kadar davalı ... ile arabuluculuk görüşmelerinin usulüne uygun olarak gerçekleştirilmesi, görüşme yapıldığına ilişkin belgenin Mahkememize ibraz edilmesi..." hususu belirtilmiş olup muhtıra 26.02.2022 tarihinde davacı vekiline tebliğ edilmiş, davacı vekili 02.03.2022 tarihli dilekçesi ile 19.01.2022 havale tarihli delil dilekçesi ekinde söz konusu tutanağı sunduklarını açıklamıştır.

55. Bu aşamadan sonra İlk Derece Mahkemesince yargılamaya devam edilerek davacı tanıkları dinlenilmiş, diğer deliller toplandıktan sonra bilirkişi raporu alınmış ve 28.12.2022 tarihli duruşmada, arabuluculuk dava şartının gerçekleşmediği gerekçesiyle davanın dava şartı yokluğundan usulden reddine karar verilmiştir.

56. Somut olayda, İlk Derece Mahkemesince davacıya resen gönderilen muhtıra ile bir haftalık kesin süre içinde davayı doğru hasma yöneltmesi istenilmiştir. Kural olarak tarafın talebi olmaksızın resen iradi taraf değişikliği yapılamayacağı noktasında tereddüt bulunmamaktadır. Bu bakımdan İlk Derece Mahkemesince davacıya resen süre verilmesi hatalı ise de muhtıranın 12.12.2021 tarihinde tebliği üzerine davacının önce Sağlık Bakanlığına karşı 14.12.2021 tarihinde arabulucuya başvurduğu, 20.12.2021 tarihinde de HMK'nın 124. maddesi uyarınca davayı yeni davalı ... Bakanlığına yönelttiği anlaşılmaktadır. Davacının bu işlemi ile artık iradi taraf değişikliğinin gerçekleştiği kabul edilmelidir.

57. Gelinen noktada taraf değişikliği işleminin gerçekleşmesinden önce yeni davalıya karşı arabuluculuk başvurusunda bulunulmasının dava şartı üzerindeki etkisi ele alınmalıdır. Dosya kapsamına göre davacı vekili İlk Derece Mahkemesince verilen kesin süre içerisinde 20.12.2021 tarihinde taraf değişikliğine ilişkin dilekçesini sunmuş, bu dilekçeyi sunmadan önce 14.12.2021 tarihinde Sağlık Bakanlığına karşı arabuluculuk başvurusunda bulunmuş ve taraflar arasında 30.12.2021 tarihli arabuluculuk son tutanağı düzenlenmiştir.

58. Yukarıda ayrıntılı olarak izah edildiği üzere davalı tarafta iradi taraf değişikliği, bu talebin yeni davalıya yöneltilmesi ile usul hukukuna ilişkin sonuçları doğurmaktadır. Eldeki davada, davacının davayı yeni davalıya yöneltmeden önce arabuluculuk başvurusunda bulunduğu açıktır. Her ne kadar arabuluculuk faaliyeti sonuçlanmadan taraf değişikliğine dair dilekçe verilmiş ise de bu durumun, İlk Derece Mahkemesince davacıya resen taraf değişikliği için bir haftalık kesin süre verilmesinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Resen verilen bir haftalık süre içerisinde arabuluculuk faaliyetinin tamamlanması mümkün olmadığından somut olayın koşullarına göre arabuluculuk başvurusunda bulunulmuş olması yeterli görülmeli ve arabuluculuk dava şartının sağlandığı kabul edilmelidir. Aksi yöndeki kabulün ise hak arama hürriyetinin bir unsuru olan mahkemeye erişim hakkı ile bağdaşmayacağı gibi usul ekonomisi ilkesine de aykırı olacağı ortadadır.

59. Bununla birlikte varılan bu sonuç arabulucuya başvurunun dava şartı olduğu bir davada, HMK'nın 124. maddesinin uygulanma olanağının ortadan kaldırılmaması bakımından da önem taşımaktadır.

60. Açıklanan maddi ve hukuki olgulara göre, 7036 sayılı Kanun'un 3. maddesi ile 6325 sayılı Kanun'un uygulanmasındaki amaç, hak arama hürriyeti ve usul ekonomisi ilkesi birlikte değerlendirildiğinde eldeki davada arabuluculuk dava şartının yerine getirildiği kabul edilmeli ve işin esasına girilerek oluşacak sonucu göre karar verilmesi gerekmektedir.

61. O hâlde Hukuk Genel Kurulunca da benimsenen Özel Daire bozma kararına uyulması gerekirken önceki hükümde direnilmesi doğru olmamıştır.

62. Bu nedenle direnme kararı bozulmalıdır.

VII. KARAR

Açıklanan sebeple;

Davacı vekilinin temyiz itirazlarının kabulü ile direnme kararının Özel Daire bozma kararında gösterilen nedenlerden dolayı HMK'nın 371. maddesi gereğince BOZULMASINA,

İstek hâlinde temyiz peşin harcının yatırana geri verilmesine,

Dosyanın HMK'nın 373/1. maddesi uyarınca kararı veren İlk Derece Mahkemesine, kararın bir örneğinin Bölge Adliye Mahkemesine gönderilmesine,

01.04.2026 tarihinde oy birliğiyle kesin olarak karar verildi.